

Felhívás manipulálásra

A XXI. század a manipulált ember százada. Ez önmagában még nem tragikus kijelentés. Az emberek között egyre kevésbé van sorsközösség – ez már inkább. Korunknak van azonban egy kényszeredetten szatirikus arculata is: ez a tehetetlenség gúnyba csomagolása. Következésképpen induljunk ki abból, hogy a tudati befolyásolás egyáltalán nem tekinthető számunkra hátrányosnak. Sőt, igényünk van rá, szükséglet! Nemcsak a reklámok szintjén, de a tágas értelemben vett kultúra minden területén. Kell a hasznosság és racionalitás illúziója. No, és a méltóságé, hogy a világ mindenkié, és a társadalom minden egyes emberért van – pedig nem, felesel bennem a magyar nemezis. Azoké a szabadság, akiké a pénz és a hatalom, a többiek pótlékot kapnak, szellemi tápot, hogy azon tartva a kevesek szabadságát biztosítsák.

Nos, ez amolyan pátoszos (pákosztos) igazságosztás...

De mihez is kezdenénk elvárt manipulálásunk nélkül?! Hát nem gondoskodásra, törődésre vágyik mindenki? Az élet szimbolikus és közérthető leképezésére, ahol bárki megtalálhatja a neki készített helyet? Ha mégsem, majd a szolgák segítenek – tudniillik a köz szolgái, akik úgy szolgálnak, hogy irányítanak, és tudati tartalmakat szolgáltatnak. Ez a legnemesebb emberi cselekedetek egyike, a horror vacui elhivatottsága motiválja. Az emberek lelkében tátongó űrt be kell tölteni: immanens értelemmel és transzcendens reménnyel kell kibélelni. Lehetsz hasznos állampolgár, jó magyar, és a mennyei üdvösséged is garantált, hiszen az Isten mindenkit egyformán szeret!

Bizonyára már ennyiből is érzékelhető e levél hangulatingadozása: a pátoszból cinizmusba, iróniába hullás, majd az érzelműség. Mert az következik, a nemzeti tematika!

Szegény Magyarország, azaz szegény mi!

*Ujjunk begyéből vér serken ki,
Mikor téged tapogatunk,
Te álmos, szegény Magyarország,
Vajon vagy-e és mink vagyunk?*

Ez a „magyar jakobinus” érzelmi húrokat penget...

Kérlelhetetlen hazafiaknak itt egy másfajta jelző: „Ó, boldog Magyarország, bárcsak ne hagyná magát megteveszteni!” Van-e rövidebb sóhaj, mint Dantéé? Valóságghűen ekként kellene hangoznia: „...bárcsak hagyná magát megteveszteni!” Kis korrekció, csak két betű...

Hiszen ez a történelmünk: a független nemzetállam több évszázados illúziója. Széchenyi hazánkra vonatkozó romantikus indikatívusza – „én azt szeretném hinni: – lesz” – azóta is a fülünkben csöng. Félre Prohászka Lajos siralmával! Még hogy „...minden magyar magányos, elárvult strázsa, sokszor maga sem tudja, hova és kihez tartozik...”?! Mi az, hogy „...ebben az örökös hányattatásban vált mindinkább hontalanná, valóban szellemi bujdosóvá saját hazájában”?! Figyeljünk inkább Babitsra! Ezt írja a *Mi a magyar?* című antológiában: „A magyart csak saját jogai és szabadsága érdeklik, és semmi más idegen »elvek«”. Vagy – árnyal az író – azok „délilábja”. Nem szokása ugyanis államhatalomnak és józan nemzeti szellemnek gyakran találkozni e hazában. A „magyar igazság” hagyományosan protestálást jelent: védekezést és lázongást valami idegen és elnyomó ellen. Aztán van itt egy másik magyar igazság is: a kiegyezésnek már a régi korokból ismerős magatartása. Vitézül elhullanak az elsők, a maradék pedig menti, ami menthető: békét köt. Kettős az igazságunk, ezért gyakran keveredtek eleink abba a hamis alternatívába, hogy a nemzeti érdeket ellentétesnek látták a kor követelte társadalmi-politikai modernizálással. Egyáltalán: a történelmi realitásérzéssel akadtak gondok. Erről szólt Kossuth emelkedett naivitása, mely azt vélelmezte, hogy Magyarország népei az egyéni szabadságjogokért odaadják nemzetiségüket; a Deák Ferenc utáni idők egynyelvű nemzetállamának kivitelezhetetlen ábrándja, a magyar birodalmi képzelgés; a Trianon utáni teljes revízió álomképe; a kádárizmus konszolidált tudati-erkölcsi züllése; a rendszerváltozást követő voluntarista buzgalom, amely a Nyugatot illetően Madách Istenét visszhangozta: csak hódolat illeti meg, nem bírálat; vagy Csoóri Sándor vágyképe, mely szellemi nagyságok felsőházát vetítette maga elé a neoliberais értékrelativizmus konjunktúrája idején.

S most? Megint a végzetes magyar finitizmus kísért bennünket? Ismét bezárkózunk és elsáncoljuk magunkat? A magyar sors lényege és fölöttes célja a saját államiság? Úgy tűnik föl, azt próbálják elhítenni velünk, igen. A megtalált ellenkép föderatív, nemzetek utáni korszakot mutat, nagy gazdasági-pénzügyi-társadalmi-politikai-kulturális egyesülést, mert ezt kívánja az átalakuló globális világ, no és a nagyhatalmi érdek. Vele szemben a magyar szuverenitás szent és sérthetetlen – ezt halljuk napról napra. Ám ennek ára van: felülről irányított demokrácia, protekcionista jogalkalmazás, központosított, erős, paternalista állam, a legfőbb érdek alá rendelt gazdasági, társadalmi és kulturális élet – s a saját bejáratú világot teremtő propaganda, a „népboldogító” magyarázatok eklektikus kvázi realitása. A nemzeti szükségszerűség követel és korlátoz. Önkorlátozást kér a véleményformálásban, és együttműködést vár el: az önvédelmi harc feltétlen támogatását. Cserébe biztonságot és gondoskodást ígér.

Csakhogy a kritizálhatatlan magasságokba emelt szuverenitás nem teljes. A legsebezhetőbb pontja: a finanszírozhatósága. Mivel pénzügyileg kikezdhető és könnyen megroppantható az ország, finansiális, következképpen külpolitikai kérdésekben folytonos alkalmazkodásra, kompromisszumokra kényszerül. Ez a terület uralhatatlan, a kényszerek mozgatják. Ellensúlyként igyekszik megteremteni a hatalom a belső egységet, amely a gondolkodás és értéktudat számára központilag előre gyártott sémákat kínál. Bizony, aki boldogulni kíván, rá is szorul a követendő mintákra. Folytonos konfliktushelyzetben kellene a fogódzók!

Mik ezek a készen kapott identitáselemek, jelképek, toposzok?

Gazdag a kínálat, s csak lassan jelenik meg a felismerés, hogy ezeket rendszerezni, közös jelentésmezőbe illeszteni illene. Most? A maga kaotikusságában egyszerre, hasonló súllyal van jelen a hun-szittyá öskép, a türk tudat, a pogány előzmény, a Pusztá népe szikár romantikája, a betyáros temperamentum, a népi kultúra eszményítése, államalapító királyunk karizmatikus ereje, a Szent Korona ezeréves államiságának profán szakralitása, a védőbástya-szerep, a kereszténység pajzsát tartó sziklaszilárd kar, a Szent Lászlóban testet öltő keresztényi nemzettudat, a Mátyásban manifesztálódó régi dicsőség birodalmi önérzete, a belső ellenséget kereső, egymást hazaárulózó kuruc-labanc pártoskodás hagyománya, a magára hagyott, elárult, balsors tépte árva magyar tipológiája – s persze nemzeti géniusunk Öcsi bácsi ballábába összpontosult esszenciája. Egyszerre vagyunk áldozatok és győzők, lenézettek, prédaszerepre kiszemelték, ugyanakkor államalakításra és kulturális vezető szerepre termettek. Szimbolikus térfoglalásainkban a megszakítottnak és tragikusnak látott nemzeti fejlődés traumáját oldjuk és kompenzáljuk a régi arcukat visszaállításával, az építészeti reprezentáció hol anakronisztikus, hol ultramodern pedantériájával.

Minden önkép eredendően összetett. Homogenizálni nem ildomos, mert az ellenkező hatást fogja elérni: a benne foglalt, kölcsönösen összetartozó ellentétpárok kizárólagosságokra eshetnek szét. A propaganda azonban, már csak természetétől fogva is, leegyszerűsítésre és egyértelmű hatásra, kompakt közvéleményre törekszik. Szinte tökéletes az a politikai modell – amolyan perpetuum mobile –, amely saját maga állítja elő hatalomlegitimáló, hivatkozási alapját: az őt feltételező közvéleményt és népakaratot. Ez mindkét félnek jó: a manipulált ember biztonságban érzi magát, nem okoz számára stresszt az önálló vélekedés elméleti lehetősége, s nyugalmat nem szívesen cserélné el addig, míg egzisztenciája is elviselhető.

No mármost a kérdés többrétegű. Mi volt előbb: a manipuláció vagy a manipulálódás vágya? Továbbmenve: mindenki üdvére hogyan tökéletesíthető a közösségi tudat(de)formálás? Mely identitáselemeket lehetne lecserélni valami alkalmasabbra, hová kerüljenek a hangsúlyok? Mi kell nekünk: gyászpompa, önmarcangolás, vagy a parádézó, harcias magyart látnánk szívesebben? Esetleg: mire használható a történelem, az élet tanítómestere? Vannak-e környékünkön tanulságos példák, párhuzamok, amelyek aktualizálhatók, vagy szükségünk volna rájuk?

Nézzem szembe a feladattal: Ön hogyan manipulálna?